

נביא המזרחיות

מספר מילים אישיות על ארז ביטון ושירתו

יצחק גורמזאנו גורן

בתחילת יולי 1980 חזרנו משפחתי ואני משש שנות גלות מרצון מעבר לאוקיינוס. יצאנו לשם בסוף 1974, ונעדרנו מן הארץ באותן שנים מעצבות שבאו בעקבות מלחמת יום-הכיפורים, מרד הפנתרים השחורים, המהפך השלטוני של 1977 והשלום עם מצרים. בינתיים, בהיסטוריה הקטנה שלי, בצירוף זמנים מקרי ואולי לא-מקרי, יצא לאור בישראל ספרי הראשון "קיץ אלכסנדרוני", שהיווה עבורי שלב ראשוני בעיצוב התודעה שלימים גובשה לאידיאולוגיה מזרחית, שבה אני מחזיק עד היום. היא שהביאה להקמת בימת קדם, התיאטרון וההוצאה, ולבסוף גם לכתב-העת הנוכחי - "הכיוון מזרח".

ימים ספורים לאחר הגעתי, הזדמנתי לביתם של ידידיי משכבר ויקי וחיים שירן, ושם נפגשתי עם קבוצה של אקטיביסטים בעלי תודעה מזרחית, שכללה בין השאר את השחקן יוסי שילוח, עופר ברונשטיין שהיה אז מנהל ה"ברירה הטבעית", שלמה בר וארז ביטון.

הפתעתי הגדולה מאותו מפגש הייתה, שאותם רעיונות שהחלו להתגמגם בי במעומעם בשנות שהותי בארצות-הברית ותוך כדי כתיבת הספר, מצאו להם הד מוחשי ומגובש בקרב הקבוצה הזו.

זו הייתה פגישה הראשונה עם ארז ביטון, וברצוני לחלוק את התרשמותי המיידית מן המפגש הזה.

נסבה לה קבוצה של אנשים ודנה ודשה בדברים בהתלהמות הרגילה, בצירוף אותם "אָה-זֶה-צִיגְלָה-מָה" ואותה שפת-גוף מתפתלת שכל-כך אופייניים לשיח המקומי. ביניהם התבלט איש, שישב על כיסאו בזקיפות, ללא נייע, ידיו מונחות על ברכיו, ואילו פניו המצולקות מופנות אל-על. מבטו, שלא הוטרד מן האור והצל ואינסוף הפרטים שבחדר, נראה כמופנה פנימה, אך בו-זמנית גם מעלה, אל נקודה שהיא מעבר למציאות המקומית. בכל פעם שדיבר, גופו לא זע ורק הדברים יצאו מפיו במין רהיטות כמעט משוללת היסוסי-ניסוח, מילים כחצובות בסלע.

כיוון שהייתי חדש בקבוצה, ואולי בגלל נטייתי הדרמתית כבמאי-תיאטרון, הזדרזתי לחלק "תפקידים" ארכיטיפיים לגיבורי הדרמה המתרחשת. לויקי שירן למשל ייחסתי את תפקיד "הכוהנת הגדולה" של המזרחיות, ולארו ביטון - את תפקיד הנביא.

כל זאת עוד לפני שהכרתי את שירתו. ההתוודעות עם שיריו רק חיזקה בי את התחושה שלא זו בלבד שלפנינו משורר גדול - משוררים גדולים לא תמיד הוציאו אותי מאדישותי - אלא שהוא משורר היורד אל נבכי הרגש והחושניות העמוקים ביותר. משוררים גדולים היו מעולם, כאלו המרשימים אותנו ביכולתם הלשונית והאינטלקטואלית, אך נשאל את עצמנו ביושר, כמה מהם גם מעוררים אותנו רגשית, ונותנים לנו תחושה הדומה לזו המתלווה לאירועים רגשיים בחיינו כמו אהבה, כאב והזדהות? מצד תוכנה, שירתו של ארז ביטון מגוונת, והיא עוסקת בשאלות של זהות, של שבר, של געגועים אל עולמות שחלפו, ולעתים גם מטיחה

תוכחה זועמת, אבל לא הפרשנות מציתה בנו את האש. בניגוד לשירים רבים, גם היפים שבהם, שדי בכך שאני קורא אותם פעם אחת, את שיריו של ארז ביטון, אני מוכן לשמוע שוב ושוב. ולא משום שבכל פעם אני מוצא או לא מוצא פנים חדשות, נוסח רבדים נוספים של "למה התכוון המשורר" או שאר עניינים הטובים לחוקרים, אלא משום שבכל פעם הם מרגשים אותי מחדש כאילו נתקלתי בהם בפעם הראשונה. אולי זהו אחד הסימנים של אהבה. כל מפגש בין אוהבים אמיתיים טומן בו את הרטט המחשמל של מפגש ראשון או אחרון, גם אם כבר קדמו לו עשרות או אפילו אלפי מפגשים וגם אם צופן העתיד עוד עשרות או אלפים כאלו.

לשיריו של ארז ביטון קסם מאגי הלועג לאינטלקטואליות המערבית. הם מחזירים אותנו אל אותם מקומות של תום, של חכמת-הרגש, של שלמות בטרם החל ההיגיון לקצץ כל דבר בשורה אינסופית של ניתוחים שהצליחו ושל חולים שמתו.

לכן, אני רואה בכל שיר ושיר של ארז ביטון המנון קטן למזרחיות במיטבה, מזרחיות המכירה בערכו של השכל אבל איננה מוכנה להשליט אותו, מזרחיות העוטפת אותנו במי-השפיר של רגש וחושניות, למען לא נתייבש לחלוטין תחת שלטון הרציונליזם.

"מי שלא רָאָה חֲתָנָה מְרוֹקָאית מִיָּמיו,
שְׁמַעְנֵנוּ שְׁמַעְנֵנוּ,"

אם לא היית שם מעולם ולא חווית את שירתו של ארז ביטון ואת חווית המזרחיות, אדרבא, לא מאוחר...

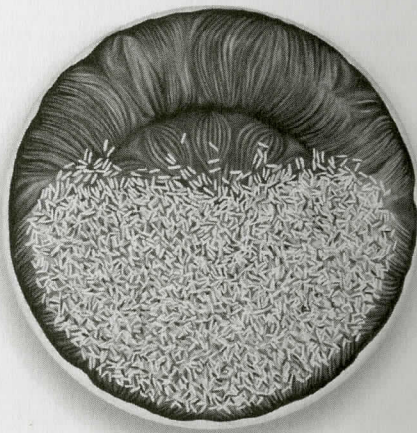
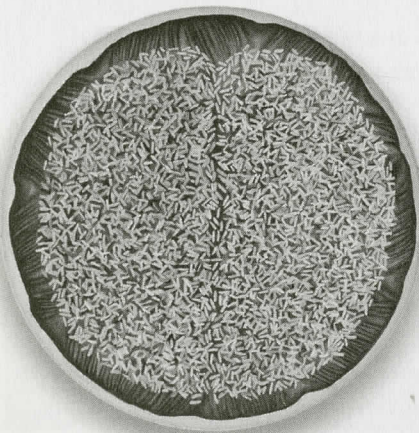
"הִנֵּה לָךְ פְּרִיטִס

בּוֹא בֵּיט

אֶל מְהוּמוֹת הַחֹדֶה

שְׁלֵא הֶמִית אֶף פְּעַם." □

יצחק גורמזאנו גורן סופר ואיש תיאטרון. עורך ראשי של בימת קדם - הוצאת ספרים וכתבי-העת הכיוון מזרח.

אסתר נהן, צלחות אור, 2004. סדרת "עדשים ואור". מתוך פרויקט "מזרחיות וערביות באמנות חזותית בישראל", אוצרות: שולה קשת וזאהר חרש, 2005